

МЕДИКО-СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА СМЕРТНОСТІ ВІД ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ В УКРАЇНІ

Валерій Зуб¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-164-0-4>

Актуальність. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2019 році рак був першою або другою причиною смерті серед людей у віці до 70 років у 112 із 183 країн [1]. В Україні злоякісні новоутворення є другою найпоширенішою причиною смертності населення після серцево-судинних захворювань [2]. Оцінка показників смертності внаслідок злоякісних новоутворень має надважливе значення в контексті дослідження та попередження демографічних втрат та економічних збитків, спричинених смертністю внаслідок онкопатології.

Матеріали і методи. Проведено аналіз даних Національного канцер-реєстру України [3] за період 2010–2019 рр. і досліджено показники смертності населення України від злоякісних новоутворень з виокремленням гендерних, вікових, нозологічних та територіальних особливостей.

Використано статистичні методи (аналіз середніх та відносних величин, розраховано показники динамічного ряду: темпи росту та абсолютного приросту), структурно-логічний аналіз та системний підхід.

¹ Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, Україна

Результати. Впродовж 2010–2019 рр. смертність населення України від злоякісних новоутворень знизилась на 7,5 % (з 185,7 випадків у 2010 році до 171,8 випадки на 100 тис. населення у 2019 році). При розподілі за гендерною ознакою визначено, що смертність чоловічого населення зменшилась на 6,7 % (з 221,9 до 207,1 випадків на 100 тис. населення), а жіночого населення – на 8,9 % (з 154,8 до 141,1 випадків на 100 тис. населення). Тобто спостерігається позитивна тенденція до зниження рівня смертності від злоякісних новоутворень як в загальній популяції, так і серед чоловічого та жіночого населення зокрема.

Варто зазначити, що смертність чоловічого населення є в 1,4–1,5 рази вищою, ніж жіночого.

Встановлено, що кожний третій чоловік та кожна четверта жінка, в яких діагностовано злоякісне новоутворення, не проживають одного року з моменту встановлення діагнозу. Проте за останнє десятиріччя частка осіб (з числа вперше захворілих), які не прожили одного року, скоротилась з 33,6 % до 27,1 %, що є позитивною тенденцією. На підставі цих даних можемо констатувати, що однорічна виживаність серед загальної популяції населення України знаходиться в межах 66,4–72,9 %. Однорічна виживаність серед жінок є вищою, ніж серед чоловіків.

Зниження рівня смертності від злоякісних новоутворень та зростання показника однорічної виживаності онкохворих дозволяють припустити, що цьому сприяють підвищення ефективності лікувально-діагностичної роботи та застосування нових методів лікування, які підвищують шанс на одужання.

За аналізований період діагноз «Злоякісне новоутворення» було встановлено посмертно у 0,7–1,7 % випадків (у 0,2–2,1 % чоловіків та 0,9–1,4 % жінок зокрема).

Смертність населення з причини злоякісних новоутворень сфокусована серед людей старшого віку 60+, оскільки з віком ймовірність смерті від онкопатології зростає. Можемо констатувати, що смертність населення протягом 2011–2016 рр. була найпоширенішою серед чоловічої та жіночої популяції віком 75-79 років. Проте в період 2017–2019 рр. вона досягла своїх пікових значень вже у віковій категорії 80-84 роки, тобто смертність від злоякісних новоутворень змістилась в сторону старшої вікової групи серед людей похилого віку.

Аналіз рівня смертності від злоякісних новоутворень, проведений серед осіб молодших 60 років продемонстрував, що починаючи з 30-34 років до 60-64 років спостерігається зростання показників смертності в кожній наступній віковій групі у порівнянні з попередньою. Встановлено, що у віковій групі 30-34 (у порівнянні з групою 25-29 років) темпи росту смертності жіночого населення (1,64–2,35) перевищують

чоловіче (1,52–1,87). В той час як у вікових групах від 40 до 64 років темпи росту смертності серед чоловіків перевищують в середньому на 24 % аналогічні показники жіночого населення.

Дослідження нозологічних форм смертності населення України, спричиненої злякисними новоутвореннями продемонструвало, що жінки найчастіше помирають від злякисних новоутворень молочної залози: 19,9–20,7 % смертей спричинені саме цією нозологією. Злякисні новоутворення ободової кишки та шлунка займають друге та третє місце, відповідно, в структурі смертності жіночого населення України.

Смертність чоловічого населення в основному спричинена злякисними новоутвореннями трахеї, бронхів, легені (частка смертей внаслідок цієї нозології становить 22–24,3 %). Другою найпоширенішою причиною смертності чоловіків є злякисні новоутворення шлунка, а злякисні новоутворення передміхурової залози займають третю позицію.

Аналіз смертності дитячого населення (0–17 років) засвідчив, що лейкемія є основною причиною смертності у 21,6–32,4 % випадків серед дівчат та 23,5–33,8 % випадків серед хлопців. Злякисні новоутворення головного мозку знаходяться на другому місці серед причин смертей дитячого населення від злякисних новоутворень, проте дана нозологія була домінуючою формою у структурі смертності серед дівчат у 2013 році та 2018 році, а серед хлопців – у 2016 році та 2019 році.

Варто зазначити, що за період 2010–2019 рр. смертність чоловічого населення зумовлена злякисними новоутвореннями трахеї, бронхів, легені, яка є домінуючою формою в структурі смертності чоловіків України, знизилась на 15 %. В свою чергу, смертність жінок від злякисних новоутворень молочної залози (основної причини смертності жіночої популяції від злякисних новоутворень) знизилась на 11 %. З позитивних моментів можемо виділити також зниження на 24 % рівня смертності від злякисних новоутворень шлунка. Дослідження динаміки смертності від цієї нозології є особливо актуальним, оскільки смертність від злякисних новоутворень шлунка знаходиться на другому місці серед причин смертності чоловічого населення та на третьому місці – серед жіночої популяції.

Незважаючи на зниження рівня смертності за основними нозологічними причинами смертності населення України від злякисних новоутворень, все ж наявні нозології, а саме злякисні новоутворення передміхурової залози, підшлункової залози та тіла матки, для яких характерно зростання рівня смертності. Протягом аналізованого періоду смертність чоловічого населення від злякисних новоутворень передміхурової залози зросла на 26 %, смертність від злякисних новоутворень підшлункової залози – на 8 %, а смертність жінок внаслідок злякисних новоутворень тіла матки – на 3 %.

Оскільки злякисні новоутворення передміхурової залози є другим найпоширенішим онкозахворюванням чоловічого населення та третім в структурі смертності серед чоловіків, то підвищення рівня смертності на 26 % протягом досліджуваного періоду 2010–2019 рр. викликає особливе занепокоєння. Однією з головних причин такої статистики є відсутність культури профілактичних оглядів у лікаря-уролога. Тому надважливим є проведення цілеспрямованої пропаганди профілактики урологічних ракових захворювань у чоловіків шляхом регулярних профоглядів в уролога, які допоможуть своєчасно виявити патологію та провести її успішне лікування.

Розподіл смертності населення від злякисних новоутворень за територіальною ознакою продемонстрував, що в період 2010–2019 рр. найвищі показники смертності зафіксовано у шести областях: Запорізькій, Кіровоградській, Полтавській, Сумській, Дніпропетровській та Харківській. Найвищий рівень смертності спостерігався у Запорізькій області у 2013 році – показник перевищив середній рівень смертності по Україні на 30,9 %. Загалом, у 2010–2014 рр. у Запорізькій області було зафіксовано найвищий рівень смертності від злякисних новоутворень в Україні. З 2015 року граничні значення смертності вже характерні для Кіровоградської та Дніпропетровської областей.

Для областей з високим рівнем смертності від злякисних новоутворень пріоритетного значення набуває з'ясування причин цього явища (незадовільна якість лікування, причини пізньої діагностики, недостатність профілактично-роз'яснювальної роботи серед населення). Це повинно сприяти обґрунтуванню стратегії та вжиттю заходів протидії поширеності та смертності від раку в Україні.

Висновки. Отримані результати дослідження доцільно використати при опрацюванні та вдосконаленні загальнодержавних заходів боротьби з захворюваністю на онкологічні хвороби, а саме на реалізацію основних напрямків – їхньому запобіганню, ранній діагностиці, лікуванні та паліативній підтримці.

Список використаних джерел:

1. Sung, H., Ferlay, J., Siegel, R.L., Laversanne, M., Soerjomataram, I., Jemal, A., Bray, F. (2021) Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries. *CA Cancer J Clin.* 71(3), 209–249. DOI: <https://doi.org/10.3322/caac.21660>
2. Кількість померлих за окремими причинами смерті. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Щорічні бюлетені та інші публікації Національного канцер-реєстру України. URL: <http://ncru.inf.ua/publications/>